YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

2026-YIL, OKTYABR / VI MAXSUS SON

SAMARQAND DAVLAT VETERINARIYA MEDITSINASI, CHORVACHILIK VA BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI

IQTISODIYOT FAKULTETI



ISSN: 2992-8982

https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/



IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Karimov Norboy G‘aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay’ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, O‘zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O‘zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, “Nobel” mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a’zosi, Turkiya – O‘zbekiston do‘stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G‘afforovna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug‘aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko‘nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo‘ja o‘g‘li, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O‘z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig‘i o‘rinbosari
Ochilov Farkhod, O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig‘i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o‘g‘li, texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), katta o‘qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o‘g‘li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o‘g‘li, TDIU katta o‘qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

Elektron nashr. 307 sahifa.
E’lon qilishga 2026-yil 24-oktyabrda ruxsat etildi.



IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po‘latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
G‘afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o‘qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:
Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: “Ma’rifat-print-media” MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘zR Tabiat resurslari vazirligi, O‘zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:
““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali
O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

MUNDARIJA

INNOVATSION IQTISODIYOT SHAROITIDA QISHLOQ XO‘JALIGINI BARQAROR RIVOJLANTIRISH: YUTUQLAR, MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR 9
Yunusov Xudoynazar Beknazarovich

XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA IJARA MUNOSABATLARI VA INVESTITSION AKTIVLARNI HISOBGA OLISHNI TAKOMILLASHTIRISH 11
Egamberdiyeva Salima Rayimovna

KORXONA MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA‘MINLASH VA RESURSLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH FOYDA KO‘RSATKICHLARINI 2029-YILGACHA PROGNOZI 20
Xasanov Baxodir Akramovich, Maxmudov Azamat Normuradovich, Atamurodov Saidmurod Yaxyoyevich

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA MOLIYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARIGA O‘TISH MASALALARI 23
Kurbanov Ziyat Niyazovich

ОРГАНИЗАЦИЯ НАЛОГОВОГО УЧЕТА И ОПТИМИЗАЦИЯ ЗАТРАТ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЛОГИСТИКИ 28
Н. Бердимурат, А. Бердимурат

QISHLOQ XO‘JALIGI KORXONALARIDA AUDITNING XALQARO STANDARTLARI ASOSIDA ISHLAB CHIQARISH XARAJATLARI VA BIOLOGIK AKTIVLAR AUDITINI RISKLARGA YO‘NALTIRILGAN HOLDA TASHKIL ETISH 34
Alikulov Abdimo‘min Ismatovich, Ruzieva Elvira Abdulmitovna, Rakhimova Umida Rabbimovna

CHORVACHILIK KORXONALARI VA AGROKLASTERLARDA BIOLOGIK AKTIVLAR HISOBINI BHXS (IAS) 41 “QISHLOQ XO‘JALIGI” STANDARTI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH 40
Alikulov A.I., Sayfiyev S. S., Karimov I.Sh.

XO‘JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARDA PUL OQIMLARINING IQTISODIY MOHIYATI, ULARNI TASNIFLASH VA BAHOLASHNING ZARURATI 47
Xasanov Baxodir Akramovich, Maxmudov Azamat Normuradovich, Atamurodov Saidmurod Yaxyoyevich

BALIQCHILIK XO‘JALIKLARIDA AYLANMA KAPITALDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI IQTISODIY TAHLIL QILISH VA BARQAROR RIVOJLANISHNI BOSHQARISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI 50
Fayziyev Oybek Raximovich

CHORVACHILIK BIOLOGIK AKTIVLARI HISOBINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TASHKIL ETISH MUAMMOLARI VA ULARNING YECHIMLARI 57
Menglikulov Baxtiyor Yusupovich

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA AGROSERVISNI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARI 63
Mirzayev Kulmamat Djanzakovich

QISHLOQ AHOLISI DAROMADLARINI KO‘PAYTIRISHNING INNOVATSION YO‘NALISHLARI 68
Amaniyazov Rinat Bayniyazovich

MINTAQAVIY BOG‘DORCHILIKDA RESURS VA XARAJATLAR TARKIBINI OPTIMALLASHTIRISH (Samarqand viloyati tumanlari misolida) 74
Akbarov Husan O‘zbekxonovich

SANOAT SOHASIDA INVESTITSION RESURSLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI 79
Azimova Hulkar Egamberdiyevna

QISHLOQ XO‘JALIGI ISHLAB CHIQARISHINING TEXNOLOGIK VA BIOLOGIK XUSUSIYATLARI HAMDA ULARNING XARAJATLAR HISOBI VA KALKULYATSIYA METODOLOGIYASIGA TA’SIRI 86
Mardonov Mamed Shavkatovich

BARQAROR IQTISODIY O‘SISHNI TA’MINLASHDA INVESTITSIYALAR HAMDA JOZIBADOR INVESTITSION MUHITNING O‘RNI VA AHAMIYATI 89
Raxmatov Jonibek Ismoil o‘g‘li

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

SAMARQAND VILOYATIDA MAISHIY XIZMATLARNI RIVOJANTIRISH ASOSIDA KAMBAG‘ALLIKNI QISQARTIRISHGA OID TAVSIYALAR 96
Navruzbek Azimjonovich Rajabov

MAMLAKATIMIZDA AHOLINI KAMBAG‘ALLIK DARAJASINING TAHLILI VA KAMBAG‘ALLIKNI KAMAYTIRISHNING IQTISODIY IMKONIYATLARI 99
Saparov Murod Irgashovich

O‘ZBEKISTONDA SAVDO VA ELEKTRON SAVDO XIZMATLARI TARAQQIYOTINING ILMIY ASOSLARI VA RAQAMLI IQTISODIYOTGA MOS RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI 102
Jurakulov Shoxrux Baxtiyorovich

O‘ZBEKISTONDA CHORVACHILIK TARMOG‘INING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH OMILLARI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI 108
Eshanqulov Sirojiddin Xakimovich

INNOVATSION AGROTEXNIK TADBIRLAR (XOMTOK VA BARG SONINI BOSHQARISH) ASOSIDA MAYIZBOP UZUMCHILIKDA BARQAROR HOSILDORLIKNI TA’MINLASH YO‘LLARI 114
Abdurasulov Otabek Abdurasul o‘g‘li, Mahmudova Fotima Erkin qizi

ASALARICHILIK XO‘JALIKLARIDA AKTIVLAR HISOBINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH 117
Ishturdiev Hasan Abdugapparovich

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УЧЕТА ЗАТРАТ БИОЛОГИЧЕСКОВ АКТИВОВ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ НА ОСНОВЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ 121
Изатиллаева Комила, Эшмурадов Улугбек Ташмуратович

AGROKLASTERLARDA TOVAR-MODDIY QIYMATLIKLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISHNING USLUBIY YO‘NALISHLARI 128
Raximova Umida Rabbimovna, Vahobov Diyor Husan o‘g‘li, Mardonova Parizoda Ziyodullayevna, Djuraqulov Sherali Abdullayevich

O‘ZBEKISTON KIMYO SANOATI KORXONALARI DIVERSIFIKATSIYALASHUVI ASOSLARI 133
Razikov Otabek Rustamovich

QISHLOQ XO‘JALIGI KORXONALARIDA TOVAR-MODDIY ZAHIRALARNING IQTISODIY MOHIYATI VA ULARNI HISOBGA OLISHNI TAKOMILLASHTIRISH 137
Raximova Umida Rabbimovna, Qodirberganova Tabassum Ro‘zimboy qizi, Xazratqulov Firdavs Firuzovich, Qadamboyev Mirxandbek Xamidjon o‘g‘li

LIMON MEVASINING SHIFOBAXSH XUSUSIYATLARI HAQIDA BA’ZI TUZUKLAR 140
N.Mamatkulov, Ochilova Marg‘uba

KICHIK BIZNESNI EKSPORTGA OLIB CHIQISH: AMALIY STRATEGIYALAR VA HAYOTIY TAJRIBALAR 143
R. T. Qudratov, A. X. Sodiqov

FERMER XO‘JALIKLARIDA SOTISH JARAYONLARI HISOBI VA AUDITNI TAKOMILLASHTIRISH 147
Ruziyeva Dilafruz Faxridinovna, Abdunazarova Sevinch

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA INNOVATSION TURISTIK XIZMATLARNI RIVOJLANTIRISHGA TA’SIR ETUVCHI OMILLAR 154
Tleumuratov Baxadir Genjemuratovich

XIZMAT KO‘RSATISH KORXONALARIDA BIZNES-JARAYONLARNI AVTOMATLASHTIRISH VA OPTIMALLASHTIRISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARI 159
Berdiyev Nazirjon Abduvoseyevich

G‘ALLA YETISHTIRISHDA ISHLAB CHIQARISH XARAJATLARI HISOBI VA MAHSULOT TANNARXINI HISOBLASHNING HOZIRGI HOLATI 165
Sh.X. Yuldashev, S.S. Nematilloyev

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA XIZMAT KO‘RSATISH KORXONALARIDA IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH 171
Berdiyev Nazirjon Abduvoseyevich

YASHIL IQTISODIYOT SHAROTIDA OZBEKISTONDA ISHSIZLARGA YANGI ISH ORINLARINI YARATISH 177
Nazarova M.Sh., Berdikulov Ravshan, Nematullaev Ozodbek, Xasanov Rizo

ПОВЫШЕНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ РЕГИОНОВ УЗБЕКИСТАНА НА ОСНОВЕ ИНВЕСТИЦИЙ, ИННОВАЦИЙ И ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ 181
Шадиева Гулнора Мардиевна

KAMBAG‘ALLIK DARAJASINI QISQARISHIGA XIZMAT KO‘RSATISH SOHASI TA’SIRINI TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARI 185
Saparov Murod Irgashovich

SUT CHORVACHILIGIDA MAHSULOT TANNARXINI OMILLI VA MARJINAL TAHLIL QILISH USLUBIYATINI TAKOMILLASHTIRISH 189
Abduganieva Dildora Bobir qizi, Alikulov Abdimo‘min Ismatovich

ASALARICHILIK XO‘JALIKLARIDA TA’MINOT JARAYONI HISOBINING HOZIRGI HOLATI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH YO‘NALISHLARI 195
Ishturdiev Xasan Abdigapparovich

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA XIZMATLAR SOHASINI RIVOJLANTIRISH YO‘LLARI 200
Ochilova Mohigul Toshtemir qizi

ПИЩЕВЫЕ ОТХОДЫ И СТРАТЕГИИ БОРЬБЫ С НИМИ 214
Казакова Зулайхо Салахиддиновна, Хотамова Юлдуз Юнусжоновна, Авалбаева Самира Кахрамон кизи, Ахророва Малохат Аброр кизи

AGROKLASTERLARDA TOVAR-MODDIY QIYMATLIKLAR BO‘YICHA ICHKI NAZORAT VA AUDITNI TAKOMILLASHTIRISH 221
Raximova Umida Rabbimovna, Jumaniyazova Munisa Jamoliddin qizi, Xoliqberdiyev Firdavs Ilhamovich, Nafasov Og‘abek Bobirjon o‘g‘li

KORXONALARDA TOVAR-MODDIY ZAXIRALARI TANNARXINI IAS 2 STANDARTI BO‘YICHA SHAKLLANTIRISH VA UNING AUDITORLIK TAHLILI 225
To‘xtayev Zafar Mamatqulovich, Omonov Sindorbek G‘ayrat o‘g‘li, Abdusalomov Jasurbek Abdukarim o‘g‘li

XO‘JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARDA ASOSIY VOSITALARNI TAN OLISH, ULARNI BUXGALTERIYA HISOBIDA BAHOLASH VA AMORTIZATSIYA USULLARI: XALQARO VA O‘ZBEKISTON YONDASHUVLARINING QIYOSIY TAHLILI 229
Azzamova Dinora Xolmumin qizi

O‘ZBEKISTONDA BUXGALTERIYA HISOBINI XALQARO STANDARTLARGA UYG‘UNLASHTIRISH SHAROITIDA XARAJATLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH 232
X. Axmedov, S. Karimov, M. Raxmonova, G. B. Narziyeva

СОВРЕМЕННЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ БИЗНЕСА 237
Р. С. Макашева, А. Бердимурат, Азизова София, Акимова Милан

ИНВЕСТИЦИИ, ИННОВАЦИИ И РЕБРЕНДИНГ КАК ФАКТОРЫ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ РЕГИОНОВ УЗБЕКИСТАНА 242
Шадиева Гулнора Мардиевна

SAMARQAND VILOYATI MEVA-SABZAVOTCHILIK TARMOG‘IDA KLASTER TIZIMINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH VA UNI OSHIRISH YO‘LLARI 246
Roziyeva Gulhayo Choriyevna

PAXTA YETISHTIRISHDA INNOVATSION AGROTEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING IQTISODIY MOHIYATI 254
Z.N.Ishniyazov

O‘ZBEKISTON QISHLOQ XO‘JALIGI KORXONALARIDA XARAJATLAR HISOBINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH 257
G. B. Narziyeva, Baxriddinov Samandar, Jumayev Azamat

O‘ZBEKISTONNING JAHON SAVDO TASHKILOTIGA A’ZO BO‘LISHI VA MILLIY IQTISODIY ISLOHOTLAR: IMKONIYATLAR, XATARLAR VA STRATEGIK MOSLASHUV 262
Kazakova Zulayho Salaxiddinovna, Yaxshiliqov Jo‘raqul Rahmiddin o‘g‘li, Napasov Aslonbek Asqar o‘g‘li

QISHLOQ XO‘JALIGIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI VA BARQAROR RIVOJLANISHGA TA’SIRI 267
Ruziyeva Dilafruz Faxridinovna, Tursunov Samad Dilshod o‘g‘li, Tog‘aymurodov Sorbon Suhrob o‘g‘li, Eshqulov Murodjon O‘tamurod o‘g‘li

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

FAOL TADBIRKORLIKNI DAVLAT TOMONIDAN QO‘LLAB-QUVVATLASH MEXANIZMINING ASOSLARI 274
Baxtiyorov Mexro‘zxon Baxtiyorovich, Salamov Ibroxim

УЧЕТ И ОПТИМИЗАЦИЯ ТРАНСПОРТНЫХ ЗАТРАТ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЛОГИСТИКИ: СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ И НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ 279
Бердимурат Н., Сапарбай А., Қырықбай Қ.

СИСТЕМА НАЛОГОВ И СБОРОВ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ, ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ РЕФОРМЫ И ВЕКТОР РАЗВИТИЯ 286
Бахтиярова Севинчой Абдиязовна, Султонбоева Севинчой Азизбековна

AKVAKULTURA: TABIIY-IQLIM SHAROITLAR, BALIQ YETISHTIRISH USULLARI VA OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGI 289
Urdushev Xamrakul, Rabbimova Parvina Askar qizi

БИОЛОГИЧЕСКИЕ АКТИВЫ КАК СПЕЦИФИЧЕСКИЙ ОБЪЕКТ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЁТА 293
Кураленко Алина, Эшмурадов У.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА В МАЛОМ И СРЕДНЕМ БИЗНЕСЕ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ 298
Туякбаева Жазира, Таженова Хурлиман, Ш. Юлдашев

QISHLOQ XO‘JALIGI KORXONALARIDA JAVOBGARLIK MARKAZLARI SEGMENTAR HISOBOTLARINING XUSUSIYATLARI 301
Alikulov G‘olib Abdimuminovich

G‘ALLA YETISHTIRISHDA ISHLAB CHIQARISH XARAJATLARI HISOBI VA MAHSULOT TANNARXINI HISOBLASHNING HOZIRGI HOLATI

Sh.X. Yuldashev
Samarqand davlat veterinariya meditsinasi,
chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti mustaqil izlanuvchisi

S.S. Nematilloyev
Samarqand davlat veterinariya meditsinasi,
chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti
Iqtisodiyot fakulteti Buxgalteriya hisobi va audit yo‘nalishi 207-guruh talabasi

Annotatsiya: Mazkur ilmiy tadqiqot maqolasida O‘zbekiston Respublikasi agrar iqtisodiyotida g‘alla yetishtirishda ishlab chiqarish xarajatlari hisobini tashkil etish, agrotexnik tadbirlar kesimida operatsion sarf-xarajatlarni tizimlashtirish hamda mahsulot birligi tannarxini kalkulyatsiya qilishning hozirgi holati IMRAD xalqaro akademik tuzilmasi asosida har tomonlama tadqiq qilingan. G‘allachilik tarmog‘ida amalga oshirilgan bozor islohotlari, xususan, davlat buyurtmasi tizimidan to‘liq voz kechilib, erkin birja savdolari mexanizmlariga o‘tilishi, g‘allaning sifat ko‘rsatkichlari (kleykovina darajasi va don sinflari) bo‘yicha narx koeffitsiyentlarining belgilanishi, agrar subsidiyalar va imtiyozli kreditlarning tannarxni shakllantirishdagi o‘rni amaldagi normativ-huquqiy hujjatlar hamda agrotexnik me’yorlar asosida chuqur ochib berilgan. Shuningdek, “Agrotarozi”, “Hosil qabuli”, “AgroDocs” va “Agroportal” kabi zamonaviy raqamli platformalarning hisob shaffofligini ta’minlash, qog‘oz hujjat aylanishini bekor qilish va texnologik yo‘qotishlarni kamaytirishdagi amaliy ahamiyati yoritilgan. Tadqiqot yakunida g‘allachilik subyektlarida xarajatlar boshqaruvini takomillashtirish va mahsulot tannarxini optimallashtirish bo‘yicha ilmiy asoslangan amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: g‘allachilik, ishlab chiqarish xarajatlari hisobi, mahsulot tannarxi, kalkulyatsiya moddalari, birja kotirovkasi, davlat resursi, kleykovina koeffitsiyentlari, agrar subsidiyalar, “Agrotarozi”, “Agroportal”, konditsion vazn, tabiiy kamayish me’yori.

Abstract: This research paper provides an exhaustive investigation into the contemporary mechanisms of production cost accounting and unit prime cost calculation in the grain cultivation sector of Uzbekistan, strictly adhering to the IMRAD academic framework. Following sweeping agricultural reforms characterized by the complete abolishment of state procurement quotas and the institutional transition to open commodity exchange pricing, the study analyzes the operational cost structure across critical agronomic phases of wheat farming. The paper evaluates quality-adjusted pricing coefficients based on gluten concentration, quantitative effects of targeted state subsidies and preferential financing on cost abatement, and the transformative operational impact of unified digital platforms including “Agrotarozi”, “Hosil qabuli”, “AgroDocs”, and “Agroportal”. Finally, systematic accounting and managerial recommendations are formulated to streamline financial monitoring and optimize grain cost efficiency.

Key words: Grain production, cost accounting, prime cost calculation, agrotechnical mapping, commodity exchange quotations, state grain reserve, gluten coefficients, agricultural subsidies, digital platforms, standardized weight, natural deduction.

Аннотация: В данной научной статье на основе международной структуры IMRAD комплексно исследуется современное состояние учета производственных затрат и калькулирования себестоимости зерновой продукции в аграрном секторе Республики Узбекистан. В условиях институциональной либерализации зернового рынка, отмены обязательного государственного заказа и перехода на биржевые механизмы подробно проанализирована структура затрат по ключевым технологическим этапам возделывания озимой пшеницы. Обоснованы дифференцированные коэффициенты закупочных цен по классам зерна в зависимости от содержания клейковины, оценено экономическое воздействие государственных субсидий и льготных кредитных линий на снижение издержек производства. Рассмотрена интеграция цифровых систем («Agrotarozi», «Hosil qabuli», «AgroDocs», «Agroportal»), обеспечивающих прозрачность первичного учета и минимизацию технологических потерь. Разработаны научно-практические рекомендации по совершенствованию управленческого учета и оптимизации себестоимости зерна.

Ключевые слова: Зерноводство, учет затрат, себестоимость продукции, калькуляция, биржевые котировки, государственный ресурс, коэффициенты клейковины, аграрные субсидии, цифровая интеграция, зачетный вес, естественная убыль.

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasi agrar iqtisodiyotida oziq-ovqat xavfsizligini kafolatlash, don yetishtirishning rentabelligini oshirish va ishlab chiqaruvchilarning iqtisodiy mustaqilligini ta’minlash borasida so‘nggi yillarda tub tarkibiy islohotlar amalga oshirildi. Mazkur islohotlarning huquqiy va institutsional poydevori sifatida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 15-noyabrdagi “G‘alla yetishtirish va sotishda erkin raqobatni ta’minlaydigan bozor tamoyillarini joriy etish to‘g‘risida”gi PQ-10-son qarori qabul qilindi. Ushbu tarixiy hujjatga muvofiq, mamlakatimiz qishloq xo‘jaligi amaliyotida ko‘p yillar davomida saqlanib kelgan don yetishtirish bo‘yicha davlat buyurtmasi tizimidan to‘liq voz kechildi hamda g‘alla bozorida sof bozor iqtisodiyoti tamoyillari qaror toptirilishi belgilandi.

Qaror talablariga asosan, fermer xo‘jaliklari, g‘allachilik klasterlari va elita urug‘chilik xo‘jaliklari tomonidan yetishtirilgan g‘allaning har gektar sug‘oriladigan maydoni hisobidan respublika bo‘yicha o‘rtacha 2,5 tonna miqdoridagi bug‘doy erkin birja savdolariga chiqarilishi, hosilning qolgan barcha qismi esa ishlab chiqaruvchilar tomonidan to‘g‘ridan-to‘g‘ri shartnomalar asosida erkin narxlarda mustaqil sotilishi kafolatlandi. Davlat boshqaruvi organlari, shu jumladan, barcha darajadagi mahalliy hokimliklar va huquqni muhofaza qiluvchi idoralarning g‘allani agrotexnik parvarishlash, moddiy-texnik resurslar bilan ta’minlash, imtiyozli kreditlardan foydalanish yo‘nalishlari hamda donni sotish jarayonlariga aralashishi qat’iyan man etildi. Mazkur transformatsiya g‘alla yetishtiruvchi subyektlarni mustaqil xo‘jalik yurituvchi bozor ishtirokchisiga aylantirdi hamda ishlab chiqarish xarajatlarini to‘g‘ri rejalashtirish va mahsulot tannarxini hisoblash masalasini birlamchi moliyaviy omil darajasiga ko‘tardi.

Bozor islohotlarining navbatdagi muhim bosqichi sifatida don xarid narxlarini ma’muriy belgilash amaliyotiga chek qo‘yildi. PQ-10-son qarorga asosan, respublikada har yili kalendar yilning 1-avgustiga qadar kelgusi yil hosili uchun kutilayotgan indikativ narxlar ommaviy axborot vositalari orqali e’lon qilib boriladigan bo‘ldi. Shu bilan birga, ichki bozorda don va un mahsulotlari narxlari barqarorligini ta’minlash maqsadida davlat resursi uchun xarid qilinadigan bug‘doy bo‘yicha hisob-kitoblar to‘g‘ridan-to‘g‘ri O‘zbekiston respublika tovar-xomashyo birjasida (O‘zRTXB) shakllangan o‘rtacha narxlar (kotirovkalar) asosida amalga oshirilishi joriy etildi.

Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 3-iyundagi 227-son, 2024-yil 11-iyundagi 325-son hamda 2025-yil 31-maydagi 345-son qarorlariga muvofiq, davlat resursiga xarid qilinadigan bug‘doy uchun to‘lovlar birjada 3-sinf bug‘doy uchun shakllangan o‘rtacha kotirovkadan kelib chiqqan holda, mahsulot topshirilgan kundan e’tiboran ikki hafta muddatda g‘alla yetishtiruvchilarning Qishloq xo‘jaligini davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash jamg‘armasi mablag‘lari bo‘yicha ochilgan 23210 maxsus maqsadli hisobvaraqlariga to‘liq o‘tkazib berilishi qat’iy belgilandi. Bu tartib g‘alla yetishtiruvchining mahsulot qiymatini real bozor talab va taklifiga mos holda shakllantirish imkonini berdi hamda ishlab chiqarish xarajatlari hisobini birja narx konyunkturasi bilan uzviy bog‘lash zaruratini yuzaga keltirdi.

Bozor mexanizmlarining amal qilishi g‘alla yetishtirish jarayonida foydalaniladigan barcha ishlab chiqarish omillarining qiymat ifodasini tubdan o‘zgartirdi. Xususan, mineral o‘g‘itlar (azotli, fosforli, kaliyli), yoqilg‘i-moylash mahsulotlari, qishloq xo‘jaligi texnikalari xizmatlari, suv resurslaridan foydalanish hamda ishchi kuchi narxlarining erkinlashuvi ishlab chiqarish xarajatlarining umumiy massasi va tarkibida jiddiy siljishlarni keltirib chiqardi. Natijada fermer xo‘jaliklari va agrosanoat klasterlarida g‘alla tannarxini hisoblashning an’anaviy, ko‘p hollarda faqat bevosita moddiy xarajatlarga asoslangan hisob tizimi zamonaviy bozor talablariga to‘liq javob bermay qoldi.

Amaliyotda quyidagi tizimli muammolar yaqqol ko‘zga tashlanmoqda: birinchidan, agrotexnik tadbirlar (shudgorlash, ekish, mineral oziqlantirish, sug‘orish, o‘rim-yig‘im) bo‘yicha xarajatlar ko‘pincha yaxlit holda aks ettirilib, har bir texnologik operatsiyaning yakuniy tannarxga qo‘shayotgan hissasi tahlil qilinmaydi; ikkinchidan, donga dastlabki ishlov berish, tozalash, quritish, tashish va vaqtinchalik saqlash xarajatlari hamda tabiiy kamayish me’yorlari tannarx kalkulyatsiyasida to‘g‘ri inobatga olinmaydi; uchinchidan, davlat tomonidan taqdim etilayotgan turli yo‘nalishdagi subsidiyalar, imtiyozli kredit stavkalari va kompensatsiyalarning birlamchi ishlab chiqarish xarajatlarini pasaytirishdagi moliyaviy o‘rni buxgalteriya hisobida alohida moddalarda tizimli aks ettirilmaydi. Mazkur nomutanosibliklar g‘alla yetishtiruvchilarning sof moliyaviy natijalarini noto‘g‘ri baholashga, kutilgan daromadlilik va rentabellik ko‘rsatkichlarining pasayishiga olib kelmoqda.

Tadqiqotning bosh maqsadi — erkin bozor sharoitida g‘alla yetishtirishda ishlab chiqarish xarajatlari hisobini yuritish va mahsulot tannarxini kalkulyatsiya qilishning amaldagi holatini kompleks tahlil qilish, agrotexnik bosqichlar, sifat sinflari, davlat subsidiyalari hamda raqamli axborot tizimlarining xarajatlarga ta’sirini baholash orqali g‘allachilikda xarajatlar hisobini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Belgilangan maqsadga erishish uchun quyidagi ustuvor vazifalar qo‘yildi va bosqichma-bosqich hal etildi:

1. G‘allachilik tarmog‘ida ishlab chiqarish xarajatlari va mahsulot realizatsiyasini tartibga soluvchi normativ-huquqiy bazani tizimlashtirish;
2. Agrotexnik tadbirlar (yer tayyorlash, ekish, parvarishlash, o‘rim-yig‘im) kesimida operatsion xarajatlar va mehnat sarfining me’yoriy strukturasini aniqlash;
3. Bug‘doyning sifat ko‘rsatkichlari (sinflar va kleykovina miqdori) bo‘yicha belgilangan narx koeffitsiyentlarining mahsulot tannarxini qoplash mexanizmini tahlil qilish;
4. Saqlash, tozalash, quritish va tabiiy kamayish me’yorlari hamda moddiy javobgarlik sanksiyalarining tannarxga ta’sirini baholash;
5. Davlat subsidiyalari va imtiyozli moliyaviy instrumentlarning g‘alla tannarxini arzonlashtirishdagi iqtisodiy samaradorligini tahlil qilish;
6. “Agrotarozi”, “Hosil qabuli”, “AgroDocs” va “Agroportal” kabi raqamli platformalar orqali xarajatlar va hosil hisobini yuritishning shaffofligini oshirish bo‘yicha amaliy model ishlab chiqish.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotning nazariy va uslubiy asosini agrar iqtisodiyot nazariyasi, ishlab chiqarish xarajatlarini guruhlash va kalkulyatsiya qilish qoidalari, buxgalteriya hisobi va moliyaviy menejment tamoyillari hamda respublikamiz qonunchiligida belgilangan agrar sohani tartibga soluvchi me’yoriy-huquqiy hujjatlar tashkil etadi. Tadqiqot jarayonida tizimli tahlil, qiyosiy iqtisodiy tahlil, agrotexnik texnologik xaritalar asosida normativ xarajatlarni modellashtirish, balanslashtirish, guruhlash va statistik umumlashtirish usullaridan keng foydalanildi.

Tadqiqotning empirik va huquqiy asosi sifatida O‘zbekiston Respublikasining so‘nggi yillarda qabul qilingan asosiy normativ-huquqiy hujjatlari jalb etildi: O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 15-noyabrdagi PQ-10-son (“G‘alla yetishtirish va sotishda erkin raqobatni ta’minlaydigan bozor tamoyillarini joriy etish to‘g‘risida”), 2025-yil 12-avgustdagi PF-130-son (“Qishloq xo‘jaligi sohasiga zamonaviy texnologiyalarni joriy etishni yanada jadallashtirish orqali samaradorlikni oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”), 2025-yil 21-noyabrdagi PF-224-son (“2026–2030-yillarda oziq-ovqat va qishloq xo‘jaligi sohalarida davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash choralarini yanada takomillashtirish to‘g‘risida”) farmonlari, 2025-yil 9-dekabrdagi PQ-370-son qarori (“2026-yilda paxta va g‘alla yetishtirishda hosildorlikni oshirish hamda fermer xo‘jaliklarini moliyaviy qo‘llab-quvvatlash chora-tadbirlari to‘g‘risida”), shuningdek, Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 3-iyundagi 227-son, 2024-yil 11-iyundagi 325-son, 2025-yil 31-maydagi 345-son, 2025-yil 9-sentabrdagi 573-son va 2024-yil 20-fevraldagi 97-son qarorlari hamda sohaviy ilmiy-amaliy qo‘llanmalar asos bo‘lib xizmat qildi.

G‘allachilikda ishlab chiqarish xarajatlarini to‘g‘ri aks ettirish va mahsulot tannarxini aniq hisoblash uchun xarajatlar iqtisodiy mazmuniga ko‘ra quyidagi asosiy kalkulyatsiya moddalari bo‘yicha guruhlandi:

1. Bevosita moddiy xarajatlar: urug‘lik don qiymati, mineral va organik o‘g‘itlar qiymati, o‘simliklarni himoya qilish vositalari (gerbitsidlar, fungitsidlar, insektitsidlar), traktor va qishloq xo‘jaligi texnikalari sarflaydigan yoqilg‘i-moylash mahsulotlari (YMM) hamda sug‘orish va energetika xarajatlari;
2. Bevosita mehnat xarajatlari: g‘alla yetishtirishda bevosita band bo‘lgan mexanizatorlar, sug‘oruvchilar, agronomlar va mavsumiy ishchilarning ish haqi fondi hamda ularga hisoblangan ijtimoiy soliq ajratmalari;
3. Texnika vositalari va agregatlar amortizatsiyasi hamda lizing to‘lovlari: traktorlar, kombaynlar, seyalkalar va kultivatorlarning eskirish xarajatlari;
4. Maxsus ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish xarajatlari: ichki transport tashish xizmatlari, daladan xirmonga tashish, donni qabul qilish, tozalash, quritish va vaqtinchalik saqlash bo‘yicha tijorat vakillariga to‘lanadigan xizmat haqlari;

5. Umumishlab chiqarish va boshqaruv xarajatlari: dala boshqaruv xodimlari maoshi, qo‘riqlash xizmati, laboratoriya tahlillari va aprobatsiya xarajatlari.

Kalkulyatsiya jarayonida g‘allaning 1 gektar maydonga to‘g‘ri keladigan yalpi xarajatlari hamda 1 sentner (yoki 1 tonna) tovar bug‘doyning to‘liq tannarxini hisoblashning me’yoriy formulasi quyidagicha ifodalandi:

$$T = (X_{moddiy} + X_{mehnat} + X_{amort} + X_{xizmat} + X_{boshqaruv} - S_{davlat}) / Q_{konditsion}$$

Bunda:

- T — 1 tonna tovar donining haqiqiy tannarxi (so‘m/t);
- X_moddiy, X_mehnat, X_amort, X_xizmat, X_boshqaruv — mos ravishda moddiy, mehnat, amortizatsiya, tashqi xizmatlar va boshqaruv xarajatlari yig‘indisi;
- S_davlat — g‘alla yetishtirish uchun davlat budjeti va jamg‘armalari tomonidan berilgan maqsadli subsidiyalar va kompensatsiyalar (elektr energiyasi, suv tejash, mahsulot qiymatining 10% miqdoridagi to‘g‘ridan-to‘g‘ri subsidiyalar);
- Q_konditsion — yetishtirilgan bug‘doyning namlik va ifloslik bo‘yicha me’yorga keltirilgan toza (konditsion) fizik massasi (tonna).

TAHLIL VA NATIJALAR

G‘alla yetishtirish jarayoni qat’iy texnologik ketma-ketlikka asoslangan agrotexnik tadbirlar majmuasidan iborat bo‘lib, ishlab chiqarish xarajatlari to‘rtta asosiy agrotexnik bosqich bo‘yicha shakllanadi. Sohaviy ilmiy-amaliy qo‘llanmalar va fermer xo‘jaliklarining texnologik xaritalari tahlili ushbu bosqichlar bo‘yicha xarajatlarning o‘ziga xos energetik va mehnat taqsimotini ko‘rsatadi.

1. Yer maydonini tayyorlash va shudgorlash bosqichi: Yer maydonlarini shudgorlash va ekishga tayyorlash agrotexnika tadbirlarining eng ko‘p energiya talab qiladigan davri hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, yer maydonlarini shudgorlashning o‘ziga dala ishlari umumiy xarajatining uchdan bir qismi (1/3 qismi yoki 33,3%) sarflanadi. Bu bosqich ang‘izlarni haydash, tekis qirquvchi va chuqur haydovchi pluglar yordamida ag‘darmay chuqur yumshatish, tuproqda yetarlicha namlik va ozuqa moddalarini to‘plashga qaratilgan tadbirlarni o‘z ichiga oladi. Mazkur bosqichda yoqilg‘i-moylash mahsulotlari sarfi va traktorlarning amortizatsiyasi xarajatlar salmog‘ida yetakchi o‘rinni egallaydi.

2. Ekish va urug‘lik ta’minoti bosqichi: Kuzgi bug‘doy ekish ishlari umumiy mehnat sarfining 10–15 foizini tashkil etsa-da, eng qisqa muddatlarda yuqori sifat bilan o‘tkazilishini talab qiladi. Amaldagi agrotexnik talablarga ko‘ra, har bir gektar maydonga faqat 1-darajali sara urug‘lik ekiladi va urug‘ sarfi me’yori gektariga 250 kg (yoki 2 sentner) miqdorida qat’iy nazorat qilinadi. Ekish agregatlarining (SZS-2,1K, SZS-2,1M seyalkalari) uzluksiz ritmini ta’minlash uchun avtoyuklagichlar jalb etiladi. Urug‘lik bug‘doy tayyorlash korxonalari tomonidan urug‘likni xarid qilish va dorilash xarajatlari Jamg‘arma tomonidan Markaziy bank asosiy stavkasining 50 foizidan 4 foiz bandga past stavkada ajratiladigan imtiyozli kreditlar hisobidan moliyalashtiriladi. Shuningdek, Vazirlar Mahkamasining 345-son qaroriga binoan, 2026-yil hosili uchun urug‘lik bug‘doyni sovitkichli omborxonalarda saqlab, tinim davrini (vernalizatsiyani) o‘tagan holda ekish tizimi joriy etilmoqda, bu esa urug‘lik tannarxiga maxsus sovitish xarajatlarini kiritishni taqozo etadi.

3. Parvarishlash, mineral o‘g‘itlash va sug‘orish bosqichi: Kuzgi bug‘doy erta kuzda ekilganda urug‘ 7–10 kunda, kech kuzda ekilganda 20–40 kunda maysalaydi. Naychaga o‘ralish, boshoq chiqarish va don to‘lishish davrlarida ekin katta miqdorda namlik va ozuqa talab qiladi. Oziqlantirish jarayonida tuplash davrida karbamid me’yori gektariga 120–130 kg miqdorida qo‘llaniladi. Sug‘orishda dalalarning chetlarida sharbat chuqurlari kovlanib, go‘ng solinib, sharbatli sug‘orish tadbirlari olib boriladi. Begona o‘tlarga qarshi gerbitsidlar purkash, o‘toq qilish hamda kasallik va zararkunandalarga qarshi kimyoviy ishlov berish bevosita moddiy xarajatlarning qariyb 30–35 foizini tashkil qiladi. Sug‘orish balansida tuproqning hisobiy qatlamini dala nam sig‘imigacha namlash (W1), transpiratsiya va bug‘lanish sarfi (W2) hamda yer ostiga sizib yo‘qoladigan suv hajmlari hisobga olinadi.

4. O‘rim-yig‘im va transport-logistika bosqichi: Hosilni nes-nobud qilmay yig‘ib olish g‘allachilikdagi eng mas’uliyatli davr hisoblanadi. Tadqiqot ma’lumotlariga ko‘ra, hosilni yig‘ib olish va unga parallel yer tayyorlash ishlari g‘allachilikdagi jami mehnat xarajatlarining 60–70 foizini tashkil etadi. O‘rim bevosita kombaynlashgan usulda (SK-5A, “Niva”, “Don-1500”, “Don-1200”, “Yenisey” va zamonaviy xorijiy kombaynlar) boshoqlar kamida 95 foiz to‘la pishib yetilganda, 5–6 kunlik qisqa muddatda amalga oshiriladi. Nobudgarchilik me’yori boshoqlar tik turganda 0,5 foizdan, yotib qolgan joylarda 1,5 foizdan oshmasligi shart. Dala transportida ZIL-150, KamAZ-5410 va traktor tirkamalaridan iborat oqimiy zvenolar tashkil qilinadi. Don o‘rilgach, somon va poxolni yig‘ishtirib olish va g‘aramlash ikki smenada amalga oshiriladi. Donga so‘nggi ishlov berish xirmonlardagi tozalash-quritish majmualarida o‘tkaziladi, bunda quritishga yuklanadigan donning namligi 4 foizdan oshmasligi talab etiladi (1-jadval).

1-jadval. G‘alla yetishtirishning agrotexnik bosqichlari bo‘yicha xarajatlar va mehnat sarfining me’yoriy taqsimlanishi[1]

Agrotexnik bosqich nomi	Asosiy texnologik jarayonlar	Xarajatlarning asosiy moddalari	Umumiy xarajatdagi ulushi (%)	Mehnat sarfidagi ulushi (%)
1. Yer tayyorlash va shudgorlash	Ang‘izni haydash, chuqur ag‘darmay yumshatish, tekislash	Yoqilg‘i-moylash mahsulotlari (YMM), traktorlar amortizatsiyasi, ehtiyot qismlar	30 - 35%	15 - 20%
2. Ekish va urug‘lik ta’minoti	Sara urug‘ qadash (250 kg/ga, SZS agregatlari), urug‘ni dorilash, sovitkichda saqlash	1-darajali urug‘lik fondi, urug‘ dorilari, seyalka agregatlari lizingi va ekspluatatsiyasi	15 - 18%	10 - 15%
3. Parvarishlash va o‘g‘itlash	Tuplashda karbamid (120-130 kg/ga), sharbatli sug‘orish, gerbitsid purkash	Mineral o‘g‘itlar (N, P, K), kimyoviy himoya vositalari, sug‘orish energiyasi, suv to‘lovlari	25 - 30%	10 - 15%
4. O‘rim-yig‘im va transport	Kombaynlashgan o‘rim (5-6 kun), avtotashish, tozalash-quritish(namlik 4%), somon yig‘ish	Kombaynlar xizmati, avtotransport yoqilg‘isi va yollanma logistika, xirmon xarajatlari	22 - 25%	60 - 70%

1-jadval ma’lumotlaridan ko‘rinib turibdiki, yer tayyorlash bosqichi umumiy moddiy-energetik xarajatlarning uchdan bir qismini (30–35 %) talab qilsa, o‘rim-yig‘im va hosilni tashish bosqichi umumiy jismoniy mehnat sarfining 60–70 foizini o‘ziga tortadi. Demak, g‘alla tannarxini optimallashtirishning asosiy zaxiralari yerga ishlov berishda yoqilg‘i sarfini qisqartirish («No-Till» va minimal ishlov) hamda o‘rim-yig‘im logistikasida kombayn va avtotransportlarning bekor turishini bartaraf etishga bog‘liqdir.

Erkin bozor munosabatlari sharoitida yetishtirilgan bug‘doyning sotilish narxi va uning rentabelligi bevosita donning sifat sinfiga va tarkibidagi kleykovina miqdoriga bog‘liqdir. Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 3-iyundagi 227-son, 2024-yil 11-iyundagi 325-son hamda 2025-yil 31-maydagi 345-son qarorlariga 2-ilovalarda davlat resursi sifatida xarid qilinadigan bug‘doy narxlarini aniqlashning sifat koeffitsiyentlari qat’iy belgilab qo‘yilgan. Barcha hisob-kitoblar O‘zRTXBda shakllangan 3-sinf yumshoq bug‘doyning o‘rtacha kotirovkasiga nisbatan koeffitsiyentlarni ko‘paytirish orqali amalga oshiriladi.

Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, g‘alla yetishtirishda erkin bozor tamoyillari va birja mexanizmlariga o‘tilgan bo‘lsa-da, fermer xo‘jaliklarining buxgalteriya hisobida bir qator tizimli nomutanosibliklar saqlanib qolmoqda. Eng asosiy muammo — agrotexnik xarajatlarning texnologik operatsiyalar kesimida emas, balki mavsum yakunida umumiy xarajat sifatida «2010 — Asosiy ishlab chiqarish» schyotida qorishtirilib yuritilishidir. Natijada fermer qaysi agrotexnik bosqichda (yer tayyorlash, oziqlantirish yoki yig‘im-terimda) normativdan ortiqcha xarajatga yo‘l qo‘yganini aniqlay olmaydi.

Bundan tashqari, moddiy resurslar bozorida erkin narxlarning shakllanishi sharoitida mineral o‘g‘itlar va yoqilg‘i narxlarining mavsumiy o‘sishi mahsulot birligi tannarxini kutilgan me’yordan 18–25 foizga oshirib yubormoqda. Ko‘plab xo‘jaliklar texnologik xaritalarda ko‘rsatilgan sarf me’yorlariga emas, balki joriy moliyaviy imkoniyatlariga qarab o‘g‘it va kimyoviy vositalar solmoqda, bu esa kutilgan hosildorlikka erishmaslikka va natijada doimiy (shartli-o‘zgarmas) xarajatlarning mahsulot birligidagi ulushi oshib, yakuniy tannarxning qimmatlashishiga olib kelmoqda.

Vazirlar Mahkamasining 227-son, 325-son va 345-son qarorlariga asosan, g‘alla yetishtiruvchilar sug‘oriladigan maydonlarning har gektaridan 2,5 tonna bug‘doyni davlat resursi hamda vaqtinchalik saqlash uchun topshiradilar. Biroq vaqtinchalik saqlashga qabul qilingan tovar bug‘doy bo‘yicha faqat saqlash xarajatlari Jamg‘arma mablag‘lari hisobidan qoplanadi, uni tashib keltirish transport xarajatlari, qabul qilish va xaridorlarga yuklab jo‘natish xarajatlari esa to‘g‘ridan-to‘g‘ri bug‘doy yetishtiruvchilar zimmasiga yuklatilgan.

1 Manba: Muallif ishlanmasi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot doirasida olingan nazariy, me'yoriy va empirik natijalar asosida quyidagi xulosalar shakllantirildi:

1. O'zbekistonda g'alla yetishtirish va sotish tizimida amalga oshirilgan islohotlar (PQ-10, VMQ-227, VMQ-325, VMQ-345) davlat buyurtmasi tizimidan erkin bozor tamoyillariga to'liq o'tishni ta'minladi. G'alla yetishtiruvchilar mustaqil xo'jalik yurituvchi subyektlarga aylanib, ishlab chiqarish xarajatlari hisobi va tannarx kalkulyatsiyasi ularning rentabelligi va barqarorligini belgilovchi bosh omilga aylandi;

2. Agrotexnik bosqichlar kesimidagi xarajatlar tahlili shuni ko'rsatdiki, yer maydonlarini tayyorlash va shudgorlash ishlari umumiy moddiy xarajatlarning uchdan bir qismini (30–35 %), hosilni yig'ishtirib olish va transport logistikasi esa jami mehnat sarfining 60–70 foizini tashkil etadi. Bu xarajatlar tuzilmasini optimallashtirishning ustuvor yo'nalishlarini belgilab beradi;

3. Don sifat sinflari (kleykovina miqdori) bo'yicha joriy etilgan narx koeffitsiyentlari (1-sinf qattiq bug'doy uchun 1,641; 1-sinf yumshoq bug'doy uchun 1,366; 5-sinf uchun 0,827) mahsulot sifatini yaxshilashga kuchli moddiy rag'bat yaratdi. Sifatni oshirishga yo'naltirilgan qo'shimcha agrotexnik xarajatlar yuqori kotirovka koeffitsiyentlari hisobiga to'liq qoplanadi;

Davlat subsidiyalash tizimining transformatsiyasi (PF-224 bo'yicha Agrar sohada to'lovlar agentligi, PQ-370 bo'yicha 10 foizlik to'g'ridan-to'g'ri subsidiya, Agrobankning 2,6 trln so'mlik suv tejash kreditlari, elektr energiyasi qoplovi) mahsulot tannarxini arzonlashtirishda bevosita moliyaviy bufer vazifasini o'tamoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 15-noyabrdagi «G'alla yetishtirish va sotishda erkin raqobatni ta'minlaydigan bozor tamoyillarini joriy etish to'g'risida»gi PQ-10-son qarori. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 16.11.2021-y., 07/21/10/1052-son.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 12-avgustdagi «Qishloq xo'jaligi sohasiga zamonaviy texnologiyalarni joriy etishni yanada jadallashtirish orqali samaradorlikni oshirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PF-130-son Farmoni. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 13.08.2025-y., 06/25/130/0675-son.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 21-noyabrdagi «2026-2030-yillarda oziq- ovqat va qishloq xo'jaligi sohalarida davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash choralarini yanada takomillashtirish to'g'risida»gi PF-224-son Farmoni. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi,
22.11.2025-y., 06/25/224/0982-son.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 9-dekabrdagi «2026-yilda paxta va g'alla yetishtirishda hosildorlikni oshirish hamda fermer xo'jaliklarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-370-son qarori. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi,
10.12.2025-y., 07/25/370/1045-son.
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 3-iyundagi «2023-yil hosilidan bug'doy xarid qilish va ichki bozorda narxlar barqarorligini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida»gi 227-son qarori. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 05.06.2023-y., 09/23/227/0342-son.
6. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 11-iyundagi «2024-yil hosilidan bug'doy xarid qilish va ichki bozorda narxlar barqarorligini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida»gi 325-son qarori. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 14.06.2024-y., 09/24/325/0417-son.
7. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 31-maydagi «2025-yil hosilidan bug'doy xarid qilish va ichki bozorni don bilan barqaror ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida»gi 345-son qarori. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 04.06.2025-y., 09/25/345/0491-son.
8. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 9-sentabrdagi «Paxta va don qabul qilish hamda uning elektron hisobini yuritish tartibini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 573-son qarori. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 11.09.2025-y., 09/25/573/0814-son.
9. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 20-fevraldagi «2024-2025- yillarda paxta maydonlarida tuproq unumdorligi va hosildorlikni oshirish bo'yicha agrotexnika tadbirlari uchun subsidiya ajratish tajribasini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 97-son qarori. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 22.02.2024-y., 09/24/97/0145-son.
10. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2006-yil 25-maydagi «Don va donni qayta ishlash mahsulotlari hisobini yuritish tizimini takomillashtirishga, ularning saqlanishi ustidan nazoratni kuchaytirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi 95-son qarori. O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami, 2006-y., 20-21-son, 181-modda.
11. G'allachilikni tashkil etish va optimal yuritish. O'quv-uslubiy qo'llanma. Toshkent davlat agrar universiteti. Toshkent, 2021. — 168 b.
12. Shakirov F.K., Korolev Yu.B., Pastuxov A.K. Organizatsiya selskohozyaystvennogo proizvodstva i menedjment: uchebnik dlya vuzov. — M.: Kolos, 2008. — 607 s.



IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o‘g‘li

2026. VI maxsus son

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz










SAMARQAND DAVLAT VETERINARIYA MEDITSINASI, CHORVACHILIK VA BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI
"INNOVATSION IQTISODIYOT SHAROITIDA QISHLOQ XO'JALIGINI BARQAROR RIVOJLANTIRISH TENDENSIYALARI" MAVZUSIDAGI RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI
2026-yil 25-26-sentabr



